

Міністерство освіти і науки України

Національна академія наук України

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

«Академічна й університетська наука: результати та перспективи»,

присвячена 90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» та пам'яті
президента Національної академії наук України, академіка
НАН України Бориса Євгеновича Патона

Збірник наукових праць
за матеріалами

XIII Міжнародної науково-практичної конференції

10 - 11 грудня 2020 року

Полтава 2020

УДК 378.14.014.13

*Сайко Н.О., доктор педагогічних наук, доцент
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка
ORCID 0000-0002-8459-6301, natsayko@gmail.com*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається сутність соціально-педагогічного потенціалу університетської освіти, доводиться думка, що для ефективного формування соціальних умінь у здобувачів вищої освіти потрібно здійснювати цілеспрямовану підготовку до організації процесів соціалізації. Запропоновано впровадження моделі такої підготовки, яка містить наступні складові: інформаційна готовність, практична готовність, психологічна та соціально-інтеграційна. Визначено основні етапи впровадження зазначеної моделі – аналітико-синтезувальний, операційно-технологічний, етап професійно-особистісного становлення та профілактично-збережувальний. Представлено та обґрунтовано комплекс критеріїв і показників готовності здобувачів вищої освіти до організації процесів соціалізації: інформаційно-оперативний, практично-діяльнісний, психологічно-оперативний та світоглядно-позиційний. Здійснено опис формувального експерименту, метою якого було впровадження запропонованої моделі в освітній процес ЗВО та наведено кількісні дані, які дозволили зробити висновок про її ефективність.

Ключові слова: соціально-педагогічний потенціал, соціальні уміння, соціалізація.

*Saiko N., doctor of pedagogical sciences, associate professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
ORCID 0000-0002-8459-6301, natsayko@gmail.com*

SOCIO-PEDAGOGICAL CAPACITY OF UNIVERSITY EDUCATION

The article reveals the essence of the socio-pedagogical capacity of university education, proves the point of view concerning the necessity for students to carry out targeted preparation for the organization of socialization processes for the effective formation of social skills in higher education. It is proposed to introduce a model of the training, which contains next components: information readiness, practical readiness, psychological and social integration. The main stages of implementation of this model as analytical-synthesizing, operational-technological, stage of professional-personal formation and preventive-saving are determined. A set of criteria and indicators of readiness of higher education applicants to organize socialization processes such as: information-operational, practical-activity, psychological-operational and worldview-positional are presented and substantiated. A description of the formative experiment, the purpose of which was to implement the proposed model in the educational process of higher education institutions and the obtained quantitative data allowed drawing a conclusion about its effectiveness.

Key words: social and pedagogical capacity, social skills, socialization.

Сучасна система вищої освіти знаходиться у процесі зближення і гармонізації з системами країн Європи, що супроводжується структурним її реформуванням та створенням додаткових можливостей для здобувачів освіти. У зв'язку з цим змінюються вимоги до змісту підготовки фахівців з вищою освітою, до їх загальних і фахових компетентностей. На перший план виступають соціальні уміння (Soft Skills), які дозволяють бути особистості успішною незалежно від специфіки та напрямку діяльності. Мова йде про організацію цілеспрямованого процесу соціалізації здобувачів вищої освіти, тобто розвитку умінь ефективно взаємодіяти з людьми та соціумом в цілому. Тому особливої уваги заслуговує

соціально-педагогічний потенціал університетської освіти, тобто її ресурси, можливості, що можуть бути використані задля соціалізації майбутніх фахівців.

Питанням соціалізації майбутніх фахівців в умовах закладів вищої освіти присвячена низка наукових досліджень, зокрема А. Капської, Г. Лактіонової, М. Лукашевича, Л. Міщик, В. Поліщук, О. Пометун. Особливо детально у сучасних наукових дослідженнях представлені загальнотеоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців у ЗВО (Е. Карпова, Л. Коликова, О. Кокун, А. Семенова, Г. Нагорна та інші); процеси становлення і розвитку готовності студентів до певного виду психологічної діяльності (Н. Атаманчук, І. Вужина, Н. Волкова, Т. Жаровцева, С. Литвиненко, Г. Троцько, О. Шпак, С. Яланська та інші).

Усі науковці у своїх поглядах сходяться до єдиної думки, що до структури професійної підготовки майбутніх фахівців з вищою освітою має входити компонент, який спрямований на формування соціальних умінь, сучасних Soft Skills. Різниця у дослідженнях виявляється лише в самій назві такого компоненту професійної підготовки. Так, науковець О. Кокун одним із основних компонентів професійної компетентності визначає соціально-правовий – це знання й уміння в галузі взаємодії із суспільними інститутами і людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування і поведінки [4]. Дослідниця Л. Коликова пропонує модель соціальної компетентності фахівця, як таку, що доповнює класичну модель ЗВО [5]. Особливу увагу формуванню освітнього середовища приділяє сучасний науковець С. Яланська, підкреслюючи використання психології толерантності для створення сприятливих умов становлення професіоналізму майбутніх фахівців [2]. Н. Атаманчук розглядає необхідність підготовки майбутніх фахівців до подолання бар'єрів у спілкуванні, підкреслюючи у цьому процесі можливості арт-терапії [1].

Аналізуючи сучасну освітню політику держави та наявний соціально-педагогічний потенціал ЗВО, можна відмітити, що поступово створюються необхідні умови для соціалізації здобувачів вищої освіти. Так, наприклад у кожному ЗВО є можливості для розвитку творчих здібностей (гуртки, колективи, спортивні секції тощо), формування і презентації студентами власних наукових поглядів (наукові гуртки, школи, проблемні групи, студії), підвищення соціальної активності (розробка соціальних проєктів, участь у проєктах різного рівня, студентське самоврядування тощо). Також застосовуються сучасні методи і форми організації освітнього процесу (тренінги, воркшопи, центри, лабораторії тощо), діють програми мобільності студентів та міжнародні програми стажування. З першого погляду створені сприятливі умови для формування соціальних умінь здобувачів вищої освіти, але у студентів відсутнє усвідомлення необхідності організації процесів соціалізації, що шкодить формуванню соціальних умінь. Допомогою у цьому має стати вивчення дисциплін соціально-педагогічного циклу, в рамках яких відбувається активне формування готовності до успішного соціального функціонування як в особистісній, так і в професійній сферах. Тому для употужнення соціально-педагогічного потенціалу університетської освіти необхідним є введення в освітній процес структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх фахівців, незалежно від напряму підготовки, до організації процесу соціалізації та більш цілеспрямованого і систематичного розвитку соціальних умінь. Експериментальне впровадження моделі підготовки майбутніх фахівців до організації цілеспрямованого процесу соціалізації відбувалося серед студентів спеціальності 231 Соціальна робота у закладах вищої освіти України освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр». Основними компонентами зазначеної моделі нами виділено: інформаційна готовність, що передбачає засвоєння студентами основних науково-теоретичних понять з проблеми соціалізації (сутність поняття «соціалізація», фактори соціалізації, види, рівні та методи соціалізації особистості, агенти соціалізації тощо); практична готовність майбутніх фахівців, тобто сформованість умінь ефективно діяти в соціумі (уміння ставити ціль та досягати її, створювати власні програми соціалізації, уміння нейтралізувати негативні впливи соціуму на власну особистість, подолання внутрішніх «кілерів», які заважають досягти успіху, уміння організувати ефективне спілкування тощо); психологічна готовність – формування стійкості професійної та особистісної позиції (лідерські якості, позитивне життєве спрямування, емоційна стійкість тощо); соціально-інтеграційна готовність – це сформованість мотивів у студентів до соціальної активності (участь у тренінгах, проєктах, створення власних, участь у заходах міста,

країни, участь у молодіжних організаціях за професійним спрямуванням, формування індивідуального професійного стилю тощо).

Цілісності зазначеної моделі було досягнуто завдяки послідовності реалізації таких етапів: аналітико-синтезувального, покликаною визначити сформованість системи знань щодо основних понять проблеми соціалізації; операційно-технологічного, що прогнозував сформованість умінь організовувати процес соціалізації власної особистості; професійно-особистісного становлення, в ході якого відбувалося формування лідерських якостей, оптимізму у сприйнятті особистісного життя та майбутньої професійної діяльності; профілактично-збережувальний етап, який включав формування умінь соціальної активності як в межах університету, так і поза ним.

У впровадженні експериментальної моделі підготовки майбутніх фахівців до організації процесів соціалізації було задіяно 625 студентів, з яких було сформовано експериментальну групу (315 чоловік) та контрольну групу (310 чоловік). Для оцінювання ефективності моделі нами було розроблено комплекс критеріїв і показників готовності здобувачів вищої освіти до організації процесів соціалізації: інформаційно-оперативний, практично-діяльнісний, психологічно-оперативний та світоглядно-позиційний.

Отже, аналізуючи результати сформованості показників інформаційного критерію, ми можемо стверджувати, що більшість студентів (150 осіб із 315 – 47,6 %), у порівнянні з контрольними групами, демонструють високий рівень інформаційної готовності, що відображено у рис.1. Це студенти, які продемонстрували сформованість умінь швидко і чітко оперувати основними поняття з проблеми соціалізації, встановлюють взаємозв'язки між ними; уміють застосовувати основні поняття під час виконання практичних завдань. Різниця показників середнього рівня складає 34,7% на користь експериментальних груп. Це студенти, які показали фрагментарні знання з проблеми соціалізації, відчували певні утруднення у встановленні взаємозв'язків між ними та у застосуванні в практичних завданнях. Низький рівень зменшився в експериментальних групах на 73,3 %.

Аналізуючи результати роботи студентів на операційно-технологічному етапі впровадження експериментальної моделі ми можемо говорити, що в експериментальних групах збільшився відсоток осіб (+63,5%), які знаходяться на високому рівні сформованості показників практично-діяльнісного критерію. Це студенти, які створюють програми власної соціалізації; розробляють методiku їх реалізації; застосовують методи нейтралізації негативних соціальних впливів. До середнього рівня відносяться студенти, які уміють формувати програми соціалізації, чітко визначають їх мету, але не бачать можливостей їх реалізації (35,5% - КГ; 33,3% - ЕГ). Відсоток низького рівня сформованості показників практично-діяльнісного критерію в експериментальних групах значно нижчий, ніж у контрольних, що детально відображено на гістограмі поділу респондентів за рівнями сформованості практично-діяльнісного критерію (рис.2).

Ефективність запропонованої моделі була підтверджена і показниками психологічно-оперативного критерію (рис.3). Високий рівень в експериментальних групах склав 50,8% тоді, як в контрольних – 13%. Це студенти, які продемонстрували сформованість лідерських якостей, мали позитивну життєву спрямованість та характеризувалися емоційною стійкістю. Середній рівень сформованості даного критерію характеризується фрагментарність проявів зазначених показників і складає в ЕГ - 47,8, а в КГ - 48. Така незначна різниця між контрольними і експериментальними групами пояснюється досить позитивною динамікою низького рівня (ЕГ – 1,6% тоді, як КГ - 39%).

За результатами сформованості показників світоглядно-позиційного критерію можемо також зробити висновок про позитивну динаміку в експериментальних групах. До високого рівня відносяться соціально активні студенти (42,2%), які брали участь у тренінгах, проектах, створювали власні, брали участь у заходах міста, країни, у молодіжних організаціях за професійним спрямуванням. Середній рівень складає в експериментальних групах 46,1%, в контрольних – 40%. Це студенти, які демонстрували соціальну активність лише тому, що від них цього вимагали викладачі, а не за власними мотивами. Лише 11,7% студентів в експериментальних групах знаходяться на низькому рівні – відмовляються брати

участь у різних інтерактивах. Результати сформованості показників за світоглядно-позиційного критерію представлені на рис.4.

Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості інформаційно-оперативного критерію

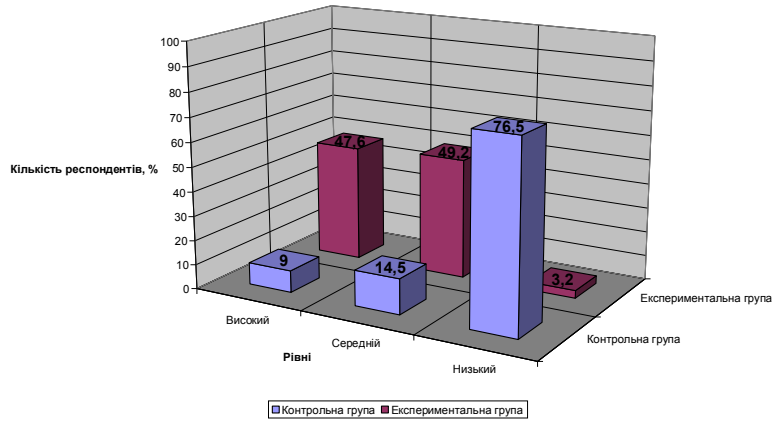

Рисунок 1. Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості інформаційно-оперативного критерію

Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості практично-діяльнісного критерію

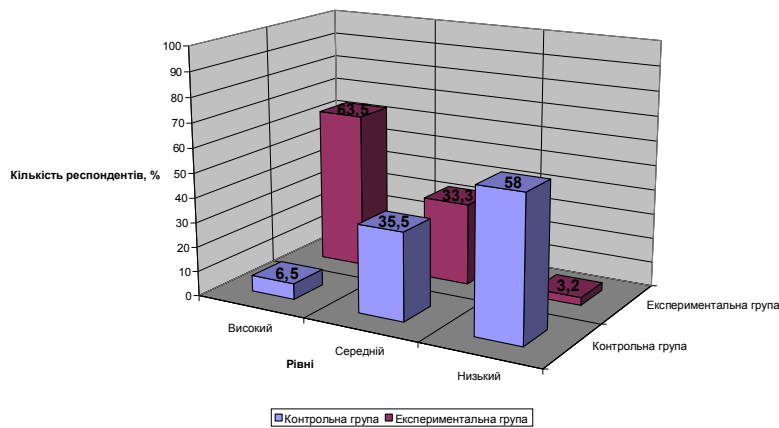

Рисунок 2. Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості практично-діяльнісного критерію

Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості психологічно-оперативного критерію

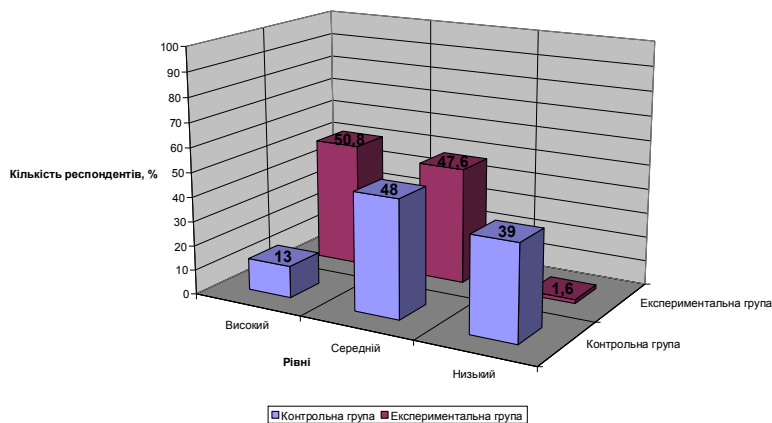
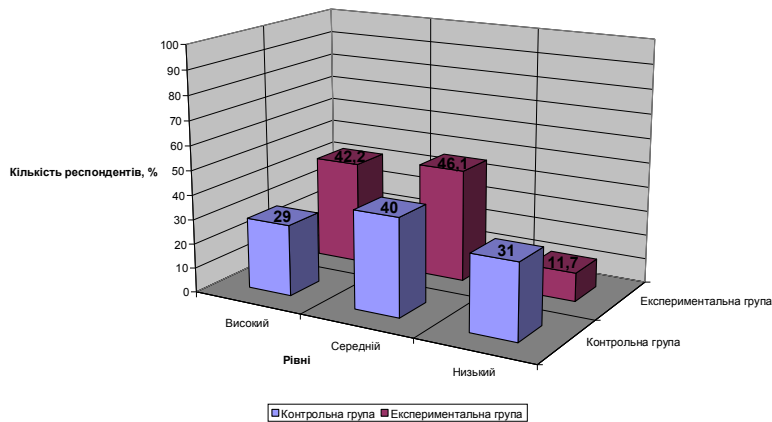

Рисунок 3. Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості

Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості світоглядно-позиційного критерію

Рисунок 4. Гістограма поділу респондентів за рівнями сформованості світоглядно-позиційного критерію

Отже результати формувального експерименту підтвердили правомірність та ефективність запропонованої моделі підготовки майбутніх фахівців до організації процесів соціалізації і тому можна стверджувати, що вона слугує употужненням соціально-педагогічного потенціалу університетської освіти.

Література

1. Атаманчук Н. М. Арт-терапія як засіб вивчення та подолання бар'єрів у спілкуванні підлітків / Н. М. Атаманчук // *Наука і освіта*. – Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2015. – №3/СХХХІІ. – С.12-17.
2. Атаманчук Н. М. Психологія формування толерантного середовища в умовах нової української школи / С. П. Яланська, Н. М. Атаманчук // *Наука і освіта*. – Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2017. – №1. – С.71-75.
3. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія / О. М. Кокун. – Київ : Інформ.-аналіт. Агенство, 2012. – 200 с.
4. Розвиток особистості в різних умовах соціалізації : колективна монографія / за наук. ред. проф. Л.О. Коликової, проф. Г. О. Хомич. – Київ : Слово, 2016. – 472 с.